

Berachot Sources 29

תלמוד בבלי מסכת יומא דף עד עמוד א

גופא, חצי שיעור, רבי יוחנן אמר: אסור מן התורה, ריש לקיש אמר: מותר מן התורה. רבי יוחנן אמר: אסור מן התורה; כיון דחזי לאיצטרופי - איסורא קא אכיל. ריש לקיש אמר: מותר מן התורה, אכילה אמר רחמנא - וליכא. איתיביה רבי יוחנן לריש לקיש: אין לי אלא כל שישנו בעונש ישנו באזהרה, כיון דחזי שיעור הואיל ואינו בעונש יכול אינו באזהרה - תלמוד לומר כל חלב! - מדרבנן, וקרא אסמכתא בעלמא.

משנה למלך הלכות חמץ ומצה פרק א הלכה ז

וראיתי להרא"ם ז"ל בתוספותיו על הסמ"ג הלכות חמץ שכתב ז"ל והאוכל חמץ בפסח כל שהוא וכו' שנאמר לא יאכל חמץ ואכילה כל דהוא משמע ואף על גב דאינו חייב כרת או קרבן אלא בכזית שאני התם דאתא הלכתא ואפיקתיה משמעותיה אבל לאיסורא כדקאי קאי והא דקאמר בגמרא מ"ט דר"י משום דחזי לאיצטרופי ה"פ מאי טעמא לא מוקמי לה להלכתא איסורא כי היכי דמוקמי לה לעונשין משום דחזי לאיצטרופי לעבור עליו בלאו או בכרת וכתב עוד ואעפ"כ אינו חייב קרבן או כרת אף על גב דלענין איסור אמרינן דאכילה כל דהוא משמע לענין כרת או קרבן אינו אלא בכזית דאתא הלכתא ואפיקתיה ממשמעותיה עכ"ל. וא"ת דתיקשי לדברי הרב דהא בגמרא מוכח דטעמא דחצי שיעור הוא מריבויא דכל חלב. וי"ל דגם לסברת הרב אפשר לתרץ כמו שכתבו התוספות או כדברי הר"ן דהכונה כך היא דכל מקום שנאמר בתורה אכילה כל דהוא משמע אלא דאתא הלכתא ואפיקתיה ממשמעותיה ור"ל סבירא ליה דמוקמינן לה להלכתא איסורא כי היכי דמוקמינן לה לעונשין וליכא בחצי שיעור איסור מן התורה ור"י ס"ל דלא אתא הלכתא ואפיקתיה ממשמעותיה אלא לעונשין אבל לאיסורא כדקאי קאי וראיה לזה מדכתב רחמנא כל חלב לרבות חצי שיעור אלא דאי מהאי קרא לחוד הו"א דאתא הלכתא ואפיקתיה לקרא ממשמעותיה מכל וכל אף לאיסורא וקרא דכל חלב אסמכתא בעלמא אבל השתא דאית לן טעמא דחזי לאיצטרופי אמרינן דדרשא דכל חלב דרשא גמורה היא ולא מיעט הלכתא אלא לכרת או לקרבן. ולדרך הר"ן ז"ל נמי איכא למימר דאי לאו טעמא דחזי לאיצטרופי הו"א דלעולם אתא הלכתא ואפיקתיה לקרא ממשמעותיה מכל וכל אף לאיסורא וקרא דכל חלב גזרת הכתוב הוא גבי חלב דלא אפיקתיה הלכתא לקרא ממשמעותיה אלא לענין עונשין ולא לאיסורא, אבל בשאר איסורין אתא הלכתא ואפיקתיה לקרא ממשמעותיה [מכל וכל אף לאיסורא,

תלמוד בבלי מסכת יומא דף פ עמוד א

אמר רבי יוחנן: שיעורין ועונשין הלכה למשה מסיני. עונשין? מכתב כתיבי! - אלא הכי קאמר: (אמר רבי יוחנן,) שיעורים של עונשין הלכה למשה מסיני. תניא נמי הכי: שיעורין של עונשין הלכה למשה מסיני,

רמב"ם הלכות ברכות פרק א הלכה ב

ומדברי סופרים לברך על כל מאכל תחלה ואח"כ יהנה ממנו, ואפילו נתכוין לאכול או לשתות כל שהוא מברך ואח"כ יהנה, וכן אם הריח ריח טוב מברך ואח"כ יהנה ממנו, וכל הנהנה בלא ברכה מעל, וכן מדברי סופרים לברך אחר כל מה שיאכל וכל מה שישתה, והוא שישתה רביעית והוא שיאכל כזית, * ומטעמת אינה צריכה ברכה לא לפניה ולא לאחריה עד רביעית.

רא"ש מסכת ברכות פרק ו סימן טז

מי סברת ר' יוחנן זית קטן אכל זית גדול אכל וכו'. ובירושלמי מייתי עובדא אחרינא. רבי יוחנן נסב זית ובירך לפניה ולאחריה והוה ר' חייא בר אבא מסתכל ביה אמר מאי הדין בבלאה מסתכל לית ליה כל שהוא ממין ז' טעון ברכה לפניו ולאחריה. אית ליה ומה צריכא ליה מפני שגרעיניתיה ממעטיה. ולית ליה לר' יוחנן מפני שגרעיניתיה ממעטיה מה עבד ליה ר' יוחנן משום בריה. מלתיה דר' יוחנן אמרה שכן אם אכל אפי' פרידה אחת של ענב או פרידה אחת של רמון שהוא טעון ברכה לפניו ולאחריה והשתא אי הוה עובדא דגמרא דידן ההוא עובדא גופא דירושלמי א"כ חולק גמ' דידן על הירושל' וס"ל דאפי' בריה בעי כזית וגמ' דידן עיקר. אבל אפשר דשני מעשים הוו והאי⁽⁷⁾ דירושלמי הוי זית שלם כשהובא לפניו⁽⁸⁾ אף על גב שהשליך הגרעינים כיון שהובא לפניו שלם ונהנה מבריה שלימה מה שדרך לאכול ממנה יש כאן שיעור. אבל האי עובדא דגמרא דידן אפשר דהאי זית מליח דהובא לפניו בלא גרעין היה כי ההיא דסוף אין מעמידין (דף מ ב) גבי זיתי גלוסקא דקתני רבי יוסי אומר השלחים אסורים. היכי דמי שלחים א"ר יוסי בר חנינא כל שאוחז בידו וגרעיניתו נשמטת ובהך זית איירי הכא הלכך לא הוי בריה וירא שמים יחמיר⁽⁹⁾ שלא יאכל פחות מכשיעור להסתלק מן הספק

חדושי הרשב"א מסכת ברכות דף לט עמוד א

ההוא דאייתו לקמיה דרבי יוחנן זית גדול הוה ואף על גב דשקלת לגרעינתיה קאי שיעורא, ובירושלמי אמרו טעמא אחרינא דגרסינן התם ר' יוחנן נסב זיתא ובירך לפניו ולאחריו והוה רבי חייא בר אבא מסתכל ביה, אמר ליה בבליא למה את מסתכל בי לית לך כל שהוא ממין ז' שהוא טעון ברכה לפניו ולאחריו, אית ליה ומה צריכא ליה מפני שגרעיניתו ממעטתו, (מה עבד ליה רבי יוחנן) ולית רבי יוחנן ידע שגרעינתו ממעטתו מה עביד ליה רבי יוחנן משום בריה, מילתיה דרבי יוחנן אמרה שכן אכל אפילו פרידה אחת של ענב פרידה אחת של רמון שהיא טעונה ברכה לפניו ולאחריה, ואפשר דכיון דלא נסיב לה גמרין האי טעמא ואדרבה איצטריך למימר דזית גדול הוה שמעינן מינה דליתא להא דירושלמי ואלו אכל פרידה אחת של עינב ולית ביה כזית או פרידה אחת של רמון לא מברך אחריה עד שיאכל כזית, וי"ל דאיתא נמי להא דירושלמי אלא דבירושלמי סברי דר' יוחנן זית שלם אכל ולא הסיר גרעינתיה ומש"ה חשיב ליה בריה, אבל בגמרין סברי דלא אכל גרעינתיה אלא הסירו זרקו והלכך לא חשיב בריה ומש"ה איצטריך למימר דזית גדול הוה דלאחר שנפרך או שנחתך או שנמוח לא חשיב בריה בשום מקום בכל איסורין שבתורה וכן נראה שמתרצין בתוספות.

רבינו יונה מסכת ברכות דף כז עמוד א

אני ראיתי את ר' יוחנן שאכל כזית מליח ובירך עליה תחלה וסוף. ובגמרא פריך למה בירך עליו לבסוף והלא כשהוציא הגרעין (דף לט א) לא ישאר שם שיעור כזית ובפחות מכזית לא היה לו לברך אלא לפניו ברכת שהכל כדי שלא יהנה מן העולם הזה בלא ברכה אבל לבסוף לא היה לו לברך ומתרצין דהכא בזית גדול עסקינן שאפי' בלא הגרעין יש בו שיעור דבזית בינוני יש לנו לשער דתנן זית שאמרו לא קטן ולא גדול אלא בינוני וזהו אגורי ולמה נקרא שמו אגורי ששמנו אגור בתוכו ונראה שבין לחומרא ובין לקולא בשיעור כזית כזה משערי' ואינו חייב כשאוכל זית מדבר האסור עד שיהיה בו שיעור זית אגורי ונראה שהתלמוד שלנו חולק עם הירושלמי דהכא משמע שאע"ג שאכל בריה בפני עצמה אם הוא פחות מכזית אינו מברך לאחריו שהרי אנו אומרים שמפני שהיה זה הזית שאכל גדול והיה בו שיעור בירך לאחריו הא אם היה זית קטן לא היה מברך לאחריו ואף על פי שהוא בריה ובירושלמי משמע שאם הוא בריה אף על פי שאין בו כזית מברך לאחריו דאמרי' התם ומה עביד ליה רבי יוחנן משום בריה מילתיה דר' יוחנן אמרה שכן אפי' פרידה אחת של ענב או פרידה של רמון שהיא טעונה ברכה לפניו ולאחריה הנה שהירושלמי סובר דרבי יוחנן לא איירי בזית גדול אלא בזית אחר והטעם שבירך לאחריו משום דהוה ליה בריה אבל לענין הדין אפשר להעמיד התלמוד שלנו עם התלמוד ירושל' ונאמר שאם הוא דבר שאין דרך לאכלו עם הגרעין כגון זית וכיוצא בו שצריך שיהי' בו שיעור מלבד הגרעין שכיון שאין דרך לאכלו עם הגרעין נמצא שלעולם לא הוי בריה שכשתוציא הגרעין כמו שדרך להוציאו לא ישאר שלם ומפני זה הוצרך לומר בתלמוד שלנו דבזית גדול עסקינן אבל אם הוא דבר שדרך לאכלו עם הגרעין שלו כגון גרעין של רמון או גרעין של ענבה או גודגדניות וכיוצא בהם אם אכל אחד מהן אף על פי שאין בה בין הכל כזית דיינינן ליה בריה ומברך לאחריו כל או"א הברכה הראויה לו ואם הוא מז' המינין מברך ברכה אחת מעין ג' ואם הוא דבר אחר מברך בנ"ר אבל אם אינו בריה ואין בו שיעור אין לו לברך לאחריו בשום דבר שום ברכה כלל. מפי מורי הרב נר"ו:

תוספות מסכת סוכה דף כו עמוד ב ד"ה ולא בירך

ולא בירך אחרי' - סבר לה כרבי יהודה דפרק שלשה שאכלו (ברכות דף מט:) דדריש ואכלת ושבעת וברכת אכילה שיש בה שביעה דהיינו כביצה ור"מ פליג ואמר דמברכין בכזית ונראה הלכה כוותיה מדאמרי' פרק כיצד מברכין (שם דף לח: ושם) א"ר חייא בר אבא אני ראיתי את ר' יוחנן שאכל זית מליח ובירך עליו תחלה וסוף ועוד אמרי' פרק שלשה שאכלו (שם דף מח. ושם) א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן לעולם אינו מוציא רבים ידי חובתן עד שיאכל כזית דגן וכן אמר רב הונא בר יהודה משמיה דרב ומתוך הירושלמי משמע דבבריה לא בעינן כזית דאפילו פרידה אחת של ענב או פרידה אחת של רימון טעונה ברכה לפניו ולאחריה ביה ואמר ליה ר' יוחנן בבלאה מה את מסתכל בי לית לך כל שהוא ממין שבעה טעון ברכה לפניו ולאחריו אית ליה ומה צריכא ליה מפני שגרעינתו ממעטתו ולית ליה לרבי יוחנן שגרעינתו ממעטתו מה עבד ליה ר"י משום בריה מילתיה דרבי יוחנן אמרה שכן אפילו פרידה אחת של ענב או פרידה אחת של רימון שהיא טעונה ברכה לפניו ולאחריה ובהש"ס שלנו יש כעין מעשה זה פרק כיצד מברכין (שם דף לח:) דא"ר חייא בר אבא אני ראיתי את ר' יוחנן שאכל זית מליח וברך עליו תחילה וסוף א"ל ר' ירמיה לר' זירא היכי בריך ר' יוחנן אזית מליח כיון דשקליה לגרעינתיה בצר ליה שיעורא אמר ליה מי סברת כזית גדול בעינן בינוני בעינן והיא זית דאתא לקמיה דר' יוחנן זית גדול הוה דאע"ג דשקליה לגרעינתיה פש ליה שיעורא והשתא אי הוה עובדא דהש"ס שלנו היינו ההיא דירושל' א"כ חולק על שלנו ולא סמכינן עליה מדלא שני ליה משום דבריה הוא אבל שמא שני מעשים היו והיא דירושל' היה זית שלם ואכלו עם הגרעין דהוי בריה אבל ההוא דהש"ס שלנו לא היה בו גרעין שכן סתם זית מליח בלא גרעין הוא ולא הוה בריה ולהכי הוצרך לתרץ דגדול היה זית דירושלמי קטן מזית בינוני היה והרוצה להוציא עצמו מספיקא צריך

שיאכל כזית אפילו בדבר שהוא בריה ודוקא לענין ברכה שלאחריה אבל לפניו מברך אפי' פחות מכזית בכל דבר דלפניו לא בעינן שיעור דאסור ליהנות בעוה"ז בלא ברכה כדמשמע מעובדא דר' צדוק דקאמר ולא בירך אחריו כדפרי' משום דסבר לה כר' יהודה משמע הא לפניו בירך וכן פירש בקונט' ואמרינן בירושלמי בתחלת פרק כיצד מברכין כל שאומר עליו שלש ברכות אומר לפניו המוציא לחם מן הארץ וכל שאין אומר עליו ג' ברכות אין אומר עליו המוציא לחם מן הארץ התיבון הרי פחות מכזית דאין אומר עליו שלש ברכות מעתה לא יאמרו לפניו המוציא לחם מן הארץ הא א"ר יעקב בר אחא לשאר מינים נצרכא פי' לא אתא לחלק בין דבר שיש בו כשיעור לדבר שאין בו כשיעור אלא אתא לחלק בין פת לשאר מאכל של חמשת המינים כגון מעשה קדירה שאין מברכין אחריו ג' ברכות וכן כובא דארעא ופת הבאה בכיסנין כי לא קבע סעודתיה עילויה ופת אורז ודוחן שאין מברכין אחריהם שלש ברכות אין אומרים עליהם המוציא לחם מן הארץ ואף על גב דבריש כיצד מברכין (שם דף לה. ושם) נפקא לן ברכה בתחלה בק"ו מבסוף כשהוא שבע מברך כשהוא רעב לא כ"ש מ"מ לא שייך למימר דיו ובמשהו מברך בתחלה אף על גב דלא מברך בסוף דאותו ק"ו אינו אלא גלוי מלתא בעלמא דברכה לפניו לאו דאורייתא כדתנן פרק מי שמתו (שם דף כ: כ) בעל קרי על המזון מברך לאחריו ואינו מברך לפניו וכן בפ' היה קורא (שם דף טז. ושם) תניא הפועלים שהיו עושין מלאכה אצל בעל הבית אוכלין פתן ואין מברכין לפניו אבל מברכין לאחריה שתי ברכות ולענין שתיה נראה שמברכין אכזית יין על הגפן ועל פרי הגפן אף על גב דלגבי יוה"כ לא היו שיעור חשוב בפחות ממלא לוגמא כדאמר פ' בתרא דיומא (דף עג: ושם) לא ילפינן מיניה ברכת היין לאחריו תדע דלענין אכילה הוי שיעורא ביום הכפורים ככותבת ולענין ברכה מיחייב לאחריו בכזית דהלכה כרבי מאיר כדפרישית ואית למ"ד לענין קידוש דא"צ מלא לוגמא הלכך לברך אחריו נמי יכול להיות דלא בעי מלא לוגמא ומיהו קצת היה נראה לדקדק דמודי ר' מאיר בשתיה דבעי כביצה דבפרק שלשה שאכלו (ברכות דף מט. ושם) דריש ר"מ ואכלת זו אכילה ושבעת זו שתיה ואכילה בכזית ור' יהודה דריש ואכלת ושבעת זו אכילה שיש בה שביעה ואי זו זו כביצה וכיון דנפקא לן לר"מ שתיה מושבעת א"כ בעי כביצה דלא הוי שביעה בפחות ושמא יש לחלק בין שתיה לאכילה דדלמא שביעה בשתיה הוי בפחות מכביצה וכל הני שיעורין דרבנן נינהו כדמוכח פרק מי שמתו (שם דף כ: ושם) דאמרי' הכא במאי עסקינן דאכל שיעורא דרבנן ולענין ברכה דלאחריו לא מצינו שום שיעורא אלא כזית לר"מ וכביצה לר' יהודה וקרא אסמכתא בעלמא דמדאורייתא בעינן שביעה גמורה והא דאמרי' פרק שלשה שאכלו (שם דף מח.) שמעון בן שטח לגרמיה הוא דעבד משמע דאינו מוציא אחרים ידי חובתן עד שיאכל כזית הא בכזית דגן מוציא אף על פי שהמלך והמלכה מסתמא אכלו כדי שובען לא דמי גדול דרבנן לקטן דרבנן דלא מפיק דאורייתא דהא גדול אפילו לא אכל כלל היה ראוי (להו) להוציא אחרים וכן פירש שם בקונטרס.

הגהות יעבץ מסכת ברכות דף לט עמוד א

בא"ד א"כ לא הי' כברייתו. נ"ב בזה איני מוצא טעם כי גרעין הזית ודאי אינו נאכל. א"כ מה לי הוסר תחלה או אח"כ כי אין אדם אוכל גרעין של זית שאינו אפילו מאכל בהמה [וערא"ש שנזהר בזה]. אבל לי נראה דלק"מ דתלמודא דידן במליח איירי כה"ג ודאי לא בריה הוי דמליח כמבושל. וכבר אינו כברייתו ובעינן כברייתו דוקא וכאותה ששינו פ"ג דמכות אף חטה כברייתתה וכמ"ש שם בס"ד. והירושלמי איירי בזית חי גמור עודנו באבו לא נמלח ולא הוסר כחו כה"ג ודאי הוי בריה לד"ה ולא בעי שיעור. ול"פ ירושלמי ובבבלי לגמרי:

שולחן ערוך אורח חיים הלכות ברכת הפירות סימן רי סעיף א

(א) א"כ לא הי' כברייתו. נ"ב בזה איני מוצא טעם כי גרעין הזית ודאי אינו נאכל. א"כ מה לי הוסר תחלה או אח"כ כי אין אדם אוכל גרעין של זית שאינו אפילו מאכל בהמה [וערא"ש שנזהר בזה]. אבל לי נראה דלק"מ דתלמודא דידן במליח איירי כה"ג ודאי לא בריה הוי דמליח כמבושל. וכבר אינו כברייתו ובעינן כברייתו דוקא וכאותה ששינו פ"ג דמכות אף חטה כברייתתה וכמ"ש שם בס"ד. והירושלמי איירי בזית חי גמור עודנו באבו לא נמלח ולא הוסר כחו כה"ג ודאי הוי בריה לד"ה ולא בעי שיעור. ול"פ ירושלמי ובבבלי לגמרי:

האוכל פחות א' [א] מ' [א] מכזית ב' [ב] בין מפת בין משאר אוכלים, <א> [א] והשותה ב' [ב] פחות ב' [ב] [ב] מרביעית בין מיין בין משאר משקים, [ג] א' [א] <א> [ג] מברך תחלה ברכה הראויה לאותו המין, <ב> [ג] [ג] [ג] ולאחריו א' [א] אינו מברך כלל; [ג] [ג] ויש מסתפקים לומר שעל דבר ד' [ד] שהוא ג' [ג] כברייתו, כגון [ה] גרגיר של ענב או של רימון, [ו] שמברכין לאחריו אף על פי שאין בו כזית; לכך נכון ליזהר <ב> [ג] שלא לאכול [ה] בריה פחות מכזית. הגה: [ז] ולא ג' מקרי בריה אלא אם אכלו [ח] כמות שהוא, [ט] אבל אם ד' [ד] לקח [ז] [ז] הגרעין ממנו, לא מקרי בריה (הר"י פ' כיצד מברכין וב"ש בשם רשב"א); [ז] [ז] ויש מסתפקים עוד [ז] [ז] בברכה אחרונה [ז] של יין <ח> [ח] עם מברכין אותה [ח] על כזית; [ח] [ח] לכן טוב ליזהר שלא לשתות [ח] [ח] פחות מכזית, <ט> [ח] [ח] או [ח] רביעית.

משנה ברורה סימן רי ס"ק ה - ט

- (ה) גרגיר של ענב - וה"ה יגד"ע אחת [כ] או קטנית אחת [א"ר וש"א]:
- (ו) שמברכין לאחריו - מפני חשיבותיה ואם נתרסקה [כא] קודם אכילה לא מקרי בריה [ע"ת]:
- (ז) כמות שהוא - דהיינו עם הגרעין [כב] ואפילו אם הגרעין אינו ראוי לאכול כלל כיון שעכ"פ בלע כולו:
- (ח) אבל אם לקח וכו' - וכ"ש אם נחתך מעט מהפרי גופא. ואם נפל ממנו קצת ע"י בישול כמו שרגילות הוא להתפרר ג"כ נראה [כג] שעי"ז נתבטל ממנו שם בריה:

(ט) הגרעין - ולא מבעיא אם הגרעינין ראוי ג"כ לאכלן בודאי ע"י חסרון נתבטל שם בריה מהפרי [כד] ואפילו אם היו מהמינין שאין ראוי לאכול אותן כלל ג"כ נתבטל הפרי מתורת בריה ע"ז. ואם נמצא בתוך הגרעין גופא דבר שראוי לאכול ואכל מה שבתוך הגרעין וזרק קליפתו הקשה (כעין פלוימי"ן שלנו) דעת המ"א וא"ר [כה] דזה ג"כ הוי בכלל בריה אחרי שעכ"פ אכל מה שראוי לאכול ממנו:

תלמוד בבלי מסכת מכות דף יג עמוד א

כמה יאכל מן הטבל ויהא חייב? רבי שמעון אומר: כל שהוא, וחכמים אומרים: כזית. אמר להן רבי שמעון: אי אתם מודים לי באוכל נמלה כל שהוא שהוא חייב? אמרו לו: מפני שהיא כברייתה. אמר להן: אף חטה אחת כברייתה

תלמוד בבלי מסכת מכות דף יז עמוד א

כמה יאכל מן הטבל וכו'. אמר רב ביבי אמר רבי שמעון בן לקיש: מחלוקת - בחטה, אבל בקמח - דברי הכל כזית; ורבי ירמיה אמר רבי שמעון בן לקיש: כמחלוקת בזו כך מחלוקת בזו. תנן, אמר להם ר' שמעון: אי אתם מודים לי באוכל נמלה כל שהוא שהוא חייב? אמרו לו: מפני שהיא כברייתה, אמר להן: אף חטה אחת כברייתה; חטה אין, קמח לא! לדבריהם קאמר להו, לדידי - אפילו קמח נמי, אלא לדידכו - אודו לי מיהת דחטה אחת כברייתה. ורבנן? בריית נשמה חשובה, חטה לא חשובה. תניא כותיה דרבי ירמיה, רבי שמעון אומר: כל שהוא למכות, לא אמרו כזית אלא לענין קרבן.

תוספות מסכת חולין דף צו עמוד א ד"ה מאי טעמא

מאי טעמא דרבנן בריה היא - ובסוף פירקין (דף קב): נמי אמרינן כי האי גוונא אכל צפור טהורה בחייה בכל שהוא במיתתה בכזית אכל צפור טמאה בין בחייה בין במיתתה בכל שהוא דאבר מן החי ועוף טמא חשיבא להו בריה וא"ת מאי שנא דאבר מן החי ועוף טמא וגיד ושרץ חשיבי טפי בריה מנבלה טהורה במיתתה בכזית ולא חשיבא בריה וכן טבל לא חשבי ליה רבנן בריה במכות (דף יז). ויש לומר דהיינו טעמא דהני דכי אמר רחמנא לא תאכל גיד ולא תאכל עוף טמא וכן באבר מן החי כאילו פירש בין גדול ובין קטן דכולהו מיקרו גיד ועוף ובלבד שיהיו שלמים אבל נבלה חתיכה נמי משמע נבלה וכן טבל דאי הוה כתיב אל תאכל חטה של טבל אז הוה חשיב בריה וכן משמע פרק שלישי דשבועות (דף כא): דקאמר היכן מצינו באוכל כל שהו שחייב ופריך ולא והרי מפרש פירוש שבועה שלא אוכל כל שהוא ומשני מפרש נמי כבריה דמי משמע דטעמא דבריה הוי כאילו פירש הכתוב שלא תאכל בין גדול ובין קטן וא"ת דתנן בפרק אלו הן הלוקין (מכות יג). כמה יאכל מן הטבל ויהא חייב ר' שמעון אומר בכל שהוא וחכמים אומרים בכזית אמר להם ר"ש אי אתם מודים באוכל נמלה כל שהוא שחייב אמרו לו מפני שהיא כברייתה אמר להם אף חטה כברייתה ומסיק בגמרא דל"ש כל שהוא למכות אפילו קמח ולדבריהם דרבנן קאמר אודו לי מיהת דחטה אחת כברייתה בכל שהוא ורבנן בריית נשמה חשיבא דחטה לא חשיבא והשתא קשה הרי גיד ואבר מן החי דחשיבי בריה אלמא לא תליא מילתא בנשמה ואפילו הוה נשמה בחטה לא חשיבא בריה כדפרישית דלא דמי למפרש דלא תאכל טבל כתיב ולא כתיב לא תאכל חטה של טבל ונראה לפרש דרבנן לדברי ר"ש קא מהדרי ליה לדידן אפילו הוה חטה נשמה לא חשיבי ליה בריה דלא דמי למפרש כדפרישית אלא לדידך דחשבת ליה בריה אלמא לית לך טעמא דמפרש מ"מ לא דמי לנמלה דלנמלה איכא נשמה

ר"ן (על הרי"ף) מסכת חולין דף לו עמוד א

והוי יודע דלא מיקרי בריה אלא בג' תנאים. האחד שיהא איסורא מגופא. השני שתהא ברית נשמה. השלישי שתהא שלמה. איסורא מגופא כיצד כגון גיד הנשה וכיוצא בו שהוא אסור מתחלת ברייתו אבל צפור טהורה וכיוצא בה שהיא מותרת אף על פי שנתנבלה כיון שדבר אחר גרם לה ליאסר לאו בריה הוא והיינו דאמרינן לקמן בפירקין [דף קב ב] אכל צפור טהורה בחייה בכל שהוא במיתתה בכזית טמאה בין בחייה בין במיתתה בכל שהוא והיינו טעמא דצפור טהורה כיון שדבר אחר גרם לה ליאסר לא מיקרי בריה להתחייב עליה בכ"ש והיינו נמי דאמרינן בפרק התערובות (דף עב א) גבי שור הנסקל שנתערב בין השוורין דאמרינן אפילו הן ריבוא כולן ימותו ופרכינן וליבטלו ברובא ומשני [דף עג א] בעלי חיים חשיבי ולא בטלי דוקא משום חשיבותא דבעלי חיים אבל משום בריה לא כיון שאין אסורה מעצמה וזהו תנאי ראשון. תנאי שני דהיינו ברית נשמה כיצד כגון צפור אי נמי גיד הנשה דהוה ביה חיותא אבל היכא דלאו ברית נשמה הוא אף על פי שהוא כברייתו כגון חטה וכיוצא בה לאו בריה הוא וכדאמרינן בהדיא במסכת מכות [דף יג א] דרבי שמעון מחייב באוכל חטה אחת של טבל מפני שהיא כברייתה ואמרי ליה רבנן ברית נשמה חשיבא. ומיהו חלב לא מיקרי בריה אף על פי שהוא ברית נשמה לפי שאין כולו במקום אחד ואינו כעין בריה שהיא מקובצת כאחד וזהו תנאי שני. תנאי שלישי דהיינו שתהא שלמה כיצד שאילו נתרסק ממנה אבר אין תורת בריה עליה כדאמרי' במס' מכות (דף טז ב) רסק תשעה נמלים ואחד חי והשלימו לכזית לוקה שש ואפילו אותו אבר שנתרסק אין הנשמה תלויה בו הרי היא מתבטלת כאילו אינה בריה דבמסכת נזיר (דף נא ב) איבעיא לן כה"ג לגבי מלקות אי חשיבא בריה למלקות [ללקות] עליה בכל

שהוא או לא ולא איפשיטא ומדלענין מלקות ספקא לענין שתאסור תערובתה אפילו באלף נקיטינן לקולא דבריה לא בטלה דרבנן הוא ובספקא דרבנן נקיטינן לקולא.

חדושי הרשב"א מסכת חולין דף צט עמוד ב

ולביטיל ברובא, כלומר דכיון דיבש ביבש הוא דזה בפני עצמו עומד וזה בפ"ע עומד ואפילו מדרבנן בטל ברובא, ואי משום רוטב הא תנן והרוטב בנ"ט וכבר נתבטל ברוב היתר ומשני בריה שאני, ואי קשיא לך הא דתנן בזבחים (ע"ב) כל הזבחים שנתערב בהן שור הנסקל וכו' אפילו אחת בריבוא ימותו ופריך בגמרא ולביטיל ברובא ומשני בעלי חיים לא בטיל, אמאי לא משני ליה כי הכא בריה שאני, י"ל שאין קרוי בריה אלא דבר שאיסורו מתחילת ברייתו כגון גיד או צפור טמאה אבל שור הנסקל או צפור טהורה במיתתה לא, וכדאמרינן לקמן אכל צפור טהורה בחייה בכ"ש משום אמ"ה, במיתתה עד שיהא בה כזית, טמאה בין בחייה בין במיתתה בכ"ש, דבריה בכ"ש כאוכל נמלה שחייב, ואי קשיא לך א"כ חלב שנאסר מתחלת ברייתו יהא חייב בכל שהוא, תירץ ר"י ז"ל דכל שיחלק ושמו עליו כגון חלב דכשהוא שלם נקרא חלב וחתיקה קטנה ממנו ג"כ נקרא חלב אין זה קרוי בריה אבל דבר שאבד שמו כשנחלק זהו נקרא בריה כגון צפור טמאה בעודנו שלם נקרא צפור ואם נחתך אינו קרוי אלא חתיכה של עוף טמא, וכן גיד כשנחלק נקרא חתיכת גיד, וכן אין קרוי בריה אלא בריית נשמה כגון צפור או גיד שהיה לו חיות בעוד הבהמה חיה, אבל בריה שאין לה נשמה לא מיקריא בריה כדגרסינן במכות (י"ג א') כמה יאכל מן הטבל ויהא חייב ר"ש אומר כל שהוא וחכמים אומר כזית, ואמר להן ר"ש אי אתם מודים באוכל נמלה כל שהוא [שהוא] חייב אמרו לו מפני שהיא כברייתה, אמר להן אף חטה אחת כברייתה ורבנן בריית נשמה חשיבא, ואי לאו דחטה לאו בריית נשמה היא הויא מיקריא בריה דאף היא כשנחלקה אין שמה עליה מתחלה מיקריא חטה ועכשיו קמח, נמצא שאין קרוי בריה אלא בריית נשמה [ואיסורו] מתחלת ברייתו ושיחלק ואין שמו עליו וזו היא בריה שאין לה בטלה לעולם ואפי' באלף, ומיהו דוקא בעודנו שלם הוא דאינו בטל ואפי' מת, אבל אם נתרסק או שנחתך ממנו קצתו תו לא מיקרי בריה ובטלה היא בס' כשאר האיסורין, וכ"ש בזמן שמכירן שאין טעמם נקרא בריה וכדאמרינן במתני' בזמן שמכירו בנ"ט, וכשהוא מרוסק נמי אמרינן במס' מכות (ט"ז ב') ריסק ט' נמלים וא' חי והשלים לכזית לוקה שש, וחי דקתני התם היינו שלם ואפי' מת. וכדאמרינן לקמן אכל צפור טמאה בין בחייה בין במיתתה בכל שהוא, ואמרינן נמי במס' מעילה (ט"ז ב') לוקה על אכילת שאר שרצים שאין מובדלים בכזית בשאין שלמים, אלמא אינו קרוי ברייה אלא שלמה. ובספר העטור והא דתנן (אהלות פ"א מ"ז) האיברים אין להם שיעור אף על פי שאין בהם כזית כמו שיש בהם כזית, לענין טומאה קאמר אבל אכילתם בכזית כדאייתא בירושלמי והרי איברי בהמה טהורה מטמאין כל שהן ואכילתן בכזית, ובפירושי הרמב"ן ז"ל ומיהו בנחתך ממנו אבר בעיא ולא אפשיטא במס' נזיר (נ"א ב') גבי מלקות והוא הדין לאיסור, ומ"מ בריה דלא בטלה דרבנן היא ולקולא, ואצ"ל מרוסק ונחתך ממנו אבר שנשמתו תלויה בו שבודאי בטל, ונמצא בתשובה לרבינו הגדול ר' יצחק ז"ל אם נמצא מכל הרמשים בקדרה בין שנפל בחמין בין שנפל בצונן אם נפסק מאותו שרץ שיעורו בס' כשאר איסורים שבתורה, ונשאל גאון ז"ל בעכבר שנפל לשמן של ביהכ"נ ואמר אם השרץ נמוח בשמן משערינן ל' בס' כשמן רותח ומותר באכילה ואצ"ל להדלקה ואי צונן הוא מעבירו במסננת ושרי ואפי' באכילה ולא בעינן ס', ולגבי נרות של בית הכנסת אם הוא מענין שאסור [באכילה] אסור בהדלקה משום שנאמר הקריבהו נא לפחתך, עד כאן.

מגן אברהם סימן תעה ס"ק ה

(ה) (פמ"ג) (מחה"ש) כזית מרור. ואפי' אכל הברי' שלם לא מקרי ברי' לצאת בפחות מכזית (כמ"ש סי' ר"י) דהא אין יוצאין בשרשים (פסקי מהרא"י סימן רמ"ה):

פרי מגדים אורח חיים אשל אברהם סימן תעה ס"ק ה

ה כזית. עיין מ"א. כוונתו דהשורש לא נחשב עמו, וא"כ על כרחך מקרי אין הבריה שלם, דהשרשים כמאן דליתנהו דמי, עיין פרי חדש [אות א ד"ה ומ"ש ואח"כ]. ויש לי קצת קושיא, מהיכי תיתי שיוצא בבריה, דבסימן ר"י בברכה אחרונה דמדרבנן הוא וקבעו אכזית דבר חשוב מסתפק שפיר י"ל הוא הדין בריה חשוב, מה שאין כן מרור בזמן המקדש דין תורה, ואכילה בכזית בין במניעה ובין בצווי, פשיטא דבריה לא מהני. ובאיסור לא יאכל שרץ העוף משמע בין קטן וגדול, עיין תוספות חולין צ"ו ב' ד"ה ורבי יהודא וביורה דעה [סימן] ק' [סעיף א], מה שאין כן כאן, וצ"ע: